

Afrika demográfiai kihívásai

A fiatal népesség egyetlen esélye a fejlődésre

Szerzők: Lilli Sippel, Tanja Kiziak, Franziska Woellert, Reiner Klingholz

A népességnövekedés okai és következménye

A világ népessége elérte a hétmilliárdot és jelentősen növekszik, mint eddig – kb. 79 millió emberrel évente. Ez a növekedés nagyrészt a legkevésbé fejlett országokban történik. Az ottani folyamatos népességnövekedés három tényezőre vezethető vissza: **egyrészt** a fejlődő országokban a nőknek jelentősen több gyermekük születik, mint a világ fejlett régióiban. **Másrészt** a fejlődő országok népessége a magas születési ráta miatt nagyon fiatal, ami azt jelenti, hogy a szülőképes korban levő nők száma nagyon magas és a jövőben még nőni fog. **Harmadrészt** a jobb egészségügyi ellátásnak és a jobb élelmezésnek köszönhetően a szegény régiókban is egyre magasabb az életkor.

Ebből többféle kockázat adódik és olyan tényezők, melyek akadályozzák a fejlődést, mint a gyenge élelmiszerbiztonság, az egészségügyi és oktatási rendszerekre nehezedő nyomás, az infrastruktúra túlterheltsége vagy az erőforrások szűkössége – ami konfliktusokkal fenyeget. A 103 mai és egykori fejlődő országra kiterjedő kutatásunkkal bizonyítható, hogy egyetlen ország sem fejlődött társadalmi-gazdasági szempontból anélkül, hogy vele párhuzamosan a születési ráták ne csökkentek volna. Egy ország fejlettségi állapota tehát szorosan összefügg a népességstruktúrájával.

Demográfiai kihívások Afrikában

A legtöbb és legnagyobb probléma fejlődéspolitikai szempontból jelenleg Szubszaharai Afrikában van. A világ 48 legkevésbé fejlett országából 33 Afrika e részén található. A régió egyúttal a legmagasabb születési rátákkal is kitűnik. 2050-ig a Szubszaharai Afrikában élők száma megduplázódhat, a század végére pedig a négyszeresére nőhet. A népességnövekedés még nagyobb mértékű lehet, ha a fogamzásgátlás Szubszaharai Afrikában nem terjed el jóval nagyobb mértékben, mint jelenleg. A családtervezés modern eszközeinek használatában mindenek előtt Nyugat-Afrika marad el.

Ami kisebb családokhoz vezet

A népességnövekedés és a magas születési ráta nem a nagycsalád utáni vágyak köszönhető. A fő ok az, hogy a nőknek és a pároknak nincsenek tényleges lehetőségeik a kívánt családtervezéshez. Ha az emberek élhetnek a szexuális és reprodukció jogaikkal, tehát ha a megelőzés eszközei rendelkezésre állnak, ha részesülnek szexuális felvilágosításban, és ha a reprodukció egészségügyi és tanácsadó szolgáltatások ki vannak építve, akkor a születendő gyermekek száma az emberek kívánságának megfelelően jelentősen csökken. De ezzel a helyzet még nem tekinthető megoldottnak. Ugyanis a fejlődő országokban a nők átlagosan kevesebb gyereket szeretnének, mint a férfiak, így az alacsonyabb gyermekszám mindenekelőtt a nők megerősítése által érhető el.

A születési ráták bizonyíthatóan csökkennek,

- ha a nők a családban és a társadalomban több hozzászólási jogot kapnak, és ha az anyaszerepen kívül számukra más alternatívák is megnyílnak.
- ha a lányok és nők szexuális felvilágosításban részesülhetnek, élhetnek a családtervezéssel és fogamzásgátlással.
- ha a lányok és a nők jobb képzésben részesülnek. Különösen az alapfokú oktatás után folytatott tanulmányok eredményezik, hogy később szülnék gyereket és aktívabban éljenek a családtervezés lehetőségeivel.

- ha új életperspektívák nyílnak, mint a vidékről városba költözés, a jobb kereseti lehetőség, vagy egy média által közvetített új családkép.
- ha csökken a gyerekhalandóság. Mert a párok csak akkor terveznek kevesebb utódot, ha gyermekeik életben maradási esélye növekszik.

A demográfiai fejlődés esélyei

Ha a halandóság és a termékenység csökken, akkor a fiatal népesség egy nemzetgazdaság motorjává válhat. Ezt mutatják az ázsiai tigrisállamok tapasztalatai. Elismerésre méltó fejlődésük kezdetén hasonló demográfiai helyzetben voltak, mint ma sok szubzaharai ország és, az akkori fejlettségi állapotuk is hasonlóan rossz volt. Az ázsiai tigrisállamok fejlődésének fellendülését két alapvető változás tette lehetővé:

1. **Demográfiai bónusz** keletkezett, mert emelkedett a **keresőképes korosztályba tartozók száma az eltartandó gyermekekhez és idősekhez képest**. Hogy egy ilyen előnyös korszerkezet kialakulhasson, a sok gyereknek és fiatalnak fel kell nőnie, a keresőképes korosztályban csökkennie kell a halálzási rátának, és a szaporodásnak is csökkennie kell, így a gyermek korosztályok (és a neveléssel járó leterheltség) kisebbek lesznek.
2. A demográfiai bónusz **demográfiai osztalékká** tudott alakulni, tehát egy nemzetgazdasági nyereséggé, mert a sok **keresőképes ember** valóban **kereső emberré** is vált. Ehhez az embereket képezni kell és munkahelyeket kell teremteni a számukra.

Az ázsiai tigrisállamok egyidejűleg fektettek be az oktatásba és a családtervezésbe, és vitték végig a szükséges gazdasági reformokat és kezdeményezéseket. Ezen felül ezek a társadalmak felismerték, hogy a nők kereső munkája elengedhetetlen a gazdasági fejlődéshez, és a képzés ehhez egy központi előfeltétel. Mindez együtt tette lehetővé a tigrisállamok sikereit. Még ha a demográfiai osztalék koncepcióját a kulturális, politikai és gazdasági különbségek miatt nem is lehet egyszerűen az ázsiai tigrisállamokról Szubzaharai Afrika országaira átvinni, a demográfiai osztalék útja az afrikai országok számára elvileg nyitva áll. Ehhez azonban a politikának kell megfelelő irányt vennie.

Központi kiindulási pontok

Amíg a termékenység és a halandóság, főleg a gyerekhalandóság Szubzaharai Afrikában ennyire magas marad, nem keletkezik demográfiai bónusz, és ezért esélyük sincs egy gazdaságilag előnyös fejlődésre. A demográfiai bónusz eléréséhez legfontosabb kiindulási pont az egészségügybe, a családtervezésbe és az oktatásba való befektetés. A nemzeti kormányoknak és a fejlesztési együttműködés különböző partnereinek feladatuk kellene kitérnie **az egészségügyi szektorban**

- az egészségügyi rendszer erősítését
- az orvosi alapellátás fel- és kiépítését,
- a betegségek megelőzését egyszerű eszközökkel,
- gyermekek védőoltását célzó kampányokat,
- a szexuális és reprodukció egészségügy javítását,
- szexuális felvilágosítás biztosítását,
- a fogamzásgátló eszközökhöz való hozzáférés korlátainak ledöntését, az eszközök elérhetővé tételét mindenhol,
- jószolgálati nagykövetek megnyerését és a média bevetését az egészség és a megelőzés fontosságának elfogadása és megértése érdekében.

Az **oktatásnak** a fejlődésben játszott központi szerepét el kell ismerni. Ez készíti elő az utat a demográfiai bónusz kialakulásához, mert a népesség növekvő iskolázottsága csökkenti a halandóságot és a termékenységet, ezen kívül emeli a humán erőforrás szintjét.

Így válik az oktatás a demográfiai bónusz elérésének legfontosabb eszközévé. Ehhez szükséges

- az oktatásban a lányok esélyegyenlőségének biztosítása,

- különösképpen az alapfokú oktatást követő képzés kiépítése, ami mind a termékenység visszaesésében, mind pedig a gazdasági fellendülésben meghatározó,
- szakképzés kialakítása, ami híd az iskola és a munkavégzés között,
- mikrohitel biztosítása a felnőtt nők oktatásának javításához és ezáltal a nők helyzetének megerősítéséhez. Ezzel egyidejűleg a vállalkozói tevékenységet is támogatják.

A humán erőforrást, ami az oktatás és a kisebb gyereklétszám által jelentősen javul, nemzetgazdaságilag is használhatóvá kell tenni. Ennek érdekében **munkahelyeket** kell teremteni. Meghatározó feladatok:

- produktív foglalkoztatási lehetőségek biztosítása férfiak és nők számára, emellett
- mindenekelőtt az alacsonyán képzett munkaerőt igénylő szakterületekbe befektetni, és
- egy későbbi lépésben, amikor a népesség képzettségi szintje növekedett, tudásigényes területeken állást biztosítani nagyobb értékteremtéssel.

Ha a formális foglalkoztatási szektor nő, **szociális biztosítási rendszert** kellene felépíteni. Ezáltal egyrészt tovább csökken a születési ráta, mert a gyerekek (szülei) időskori ellátásában már nem lesznek annyira fontosak, másrészt ez az első az ahhoz szükséges lépések közül, hogy a népesség hosszú távú időződésére felkészüljenek.

E tanulmány az "Afrika demográfiai kihívásai" című európai társadalmi tudatosság növelő projekt keretében kerül kiadásra.

A projekt az Európai Unió pénzügyi támogatásával valósul meg. A kiadvány tartalmáért kizárólag a projektben résztvevő partnerek felelősek és az nem tekinthető az Európai Unió álláspontjának.

A magyar fordítás tartalmáért egyedül a BOCS Alapítvány felelős.

A kiadvány tartalmáért kizárólag a projektben résztvevő partnerek felelősek.